

7. Trekke sammen lyder i ord (syntese)

Mål:

Bevisstgjøre ungene på at ord består av lyder, slik at de kan lage ord av enkeltlyder. Dvs. syntese: å trekke sammen lyder til ord (slik vi må gjøre når vi leser): t- e- l- e- f- o- n= telefon

For noen barn er det vanskelig å trekke sammen lyder til ord, og dette kan være vanskeligere enn analyse for en del av ungene. Alle klarer ikke uten videre høre at "m-u-s" blir "mus".

Dette er et springende punkt i språklig oppmerksomhet, og en prosess de er avhengige av å makte for å lære seg å lese. Det vanskelige spranget kan være å finne meningen: å leite i sitt eget "leksikon" etter hvilket ord det skal bli, og koble lydene for ett ord sammen med ordet i seg sjøl, å lage en pakke av de lydene som blir sagt. Å gjenkalle og huske de lydene som læreren sier, stiller også krav til korttidsminnet. Vi regner med at barn i denne alderen normalt skal ha et auditivt korttidsminne på 4-5 enheter.

Start med to- og tre-lyds ord med god fordeling mellom konsonanter og vokaler, (for eksempel lim, sol, do, lego, is, bok, bil, gul, mus, kopp). Deretter går du videre til ord med fire, fem og seks lyder (for eksempel tiger, løve, vase, politi), og deretter introduserer du ord med konsonantkombinasjoner (for eksempel blå, svamp, melk, krit, genser, blyant, saks, grønn, bukse). Be elevene gjenta lydene du sier, slik at de kjenner lydene også i sin egen munn når de sier dem. Det letter arbeidet deres med å finne ut hvilket ord det blir.

Alle elever bør mestre å memorere 4- 5 lyder fordi dette er noe de er avhengige av for seinere å mestre leseprosessen. Lange ord deler vi opp i meningsfulle enheter, som vi så husker, og det kan vi oppfordre de ungene som mestrer lange ord til å gjøre også. Det er viktig at læreren etter hvert uttaler lydene "flatt" og uten intonasjon, slik at det bare er lydene å støtte seg til. I tekst, når barna seinere skal lære å lese, er det ingen intonasjon eller lydmessig støtte å hente. Da står bokstavene der helt nakne på papiret, og elevene må makte å legge mening i den "døde" teksten selv.

Det er viktig å bruke god tid, la barna støtte seg til visuelle og konkrete hjelpemidler. Noen barn vil ta disse oppgavene greit, mens andre strever. Noen kan foreslå rimord, fordi det er noe de kan, eller de gjetter vilkårlig. De som ikke makter oppgavene bør få hjelp. Man kan da gå veien

om å holde lenge på ("synge") de ulike lydene, til den neste kommer. Men det er ikke uten videre gitt at alle ungene makter oppgaven selv om lydene gjentas flere ganger, eller ved at lydene holdes lenge, og sies langsomt og tydelig. La ungene heller få prøve flere og nye oppgaver, i stedet for å sitte fast i den de ikke klarer. Man kan etter hvert komme tilbake til de ordene de ikke maktet i første omgang.

1. "Trolleventyr". Materiell: en eske med ting i.

Læreren forteller:

"Det var en gang for lenge siden i en stor, stor skog langt borte. Der bodde det et snilt troll. Trollet hadde ikke egne barn, og derfor ble han veldig glad når det kom barn på besøk. Dette trollet hadde en eske med mange snedige ting i, som barna fikk lov å leke med. Trollet snakket på en rar troll-måte. Når trollet skulle fortelle barna at de kunne få leke med en bil, så sa han ikke bil, men han sa b-i-l (læreren sier lydene med ett sekunds mellomrom). Før barna kunne få den riktige tingen, måtte de forstå hva trollet hadde sagt. Nå skal jeg liksom være trollet, og dere skal være barna. Jeg skal si hva dere skal få og leke med, og så skal dere finne ut hva barna fikk av trollet. Når dere klarer det, tar trollet tingen opp av esken".

Tingene du har i esken må i starten være lette å lytte ut. Du ser raskt hvem som klarer oppgavene, og disse ungene kan etter hvert få mer sammensatte ord. De som strever, kan få holde på med lette ord til de behersker dem. Etter hvert kan disse også få vanskelige ord.

2. Samme som 1, men med bildekort. Det gir mulighet til å bruke andre ord.

3. Være detektiver. Læreren sier lydene i et ord for noe som finnes i klasserommet. Ungene får etter tur gå og hente den tingen og legge den på bordet.

4. Oppgave 3 kan varieres med at ungene er delt inn i grupper eller arbeidspår som sammen skal hente/finne den tingen læreren sier. Det kan være lurt å sette gruppene homogent sammen. Da må alle på gruppa lytte selv, og ikke bare stole på den/de på guppa som behersker syntese godt.

5. Læreren legger 5-10 gjenstander utover bordet, og lyderer ordet for en av dem, med 1/2 sekunds mellomrom mellom lydene. Elevene finner etter tur den gjenstanden læreren lyderte

ordet til. For hver gang en gjenstand er tatt, legger læreren fram en ny, slik at det hele tida er like mange gjenstander å velge mellom. Dette for at det ikke skal bli så lett å gjette hvilken gjenstand læreren tenker på.

6. Samme som oppgave 5, men nå med bildekort.

7. Læreren sier lydene i ett ord, og ber en elev telle lydene og legge markører (for eksempel legoklosser) for de lydene som ble sagt, og deretter prøve å si ordet markørene danner. På den måten støtter man barna i en framgangsmåte de er kjent med og har arbeidet med tidligere, for nå å klare å trekke lydene sammen til et ord.

8. En elev tenker ut et ord, og forteller hvor mange markører han trenger for å legge én for hver lyd som er i ordet. Han legger markørene ut, og sier lyden for hver av dem i riktig rekkefølge mens han peker på dem. De andre skal gjette hvilket ord det blir. Denne oppgaven innebærer analyse for den eleven som sier ordet, og syntese for de andre.

9. Læreren legger bildebrikker utover bordet, med bildesiden ned. Elevene trekker etter tur en brikke, og lyderer hva som er på bildet. De andre elevene skal gjette hva det er bilde av. Denne oppgaven inneholder også både analyse og syntese..

10. Elevene deles i 3-grupper, og hver gruppe får seks bildekort som de legger med bildesiden ned. En elev trekker et kort og lyderer det som er på bildet. De andre gjetter hva det er bilde av. Deretter trekker den samme eleven ett nytt kort, og de fortsetter på samme måte til alle er brukt opp. Når de er ferdige, får de seks nye kort, og nå er det nestemann sin tur til å trekke og lydere. Denne oppgaven inneholder også både analyse og syntese.

11. Alle ungene går og henter seg hver sin ting i rommet. De gjømmmer tingen inni genseren sin, og kommer tilbake til lyttekroken. Der sier de etter tur lydene i det de har funnet, og de andre ungene skal gjette hva det er.

12. Samme som 11, nå i arbeidspår. Det kan være lurt å sette gruppene heterogent sammen. Da får unger som strever litt oppgavene presentert av noen som sier lydene riktig, og de får gi oppgaver til noen som mestrer dem selv om ikke alle lydene blir tatt med.

13. Lage dyrelyder.

Læreren lyderer navnet på et dyr, og ungene skal finne ut hvilket dyr det ble, og si lyden som det aktuelle dyret lager når det "snakker".

Ideer:

k-u

m-u-s

l-a-m

h-a-n-e

l-ø-v-e

k-a-t-t

g-r-i-s

o-k-s-e

h-u-n-d

f-u-g-l

u-g-l-e

g-j-ø-k